

Je li moguće oprostiti?

Pascal IDE, *È possibile perdonare?*, Ancora editrice, Milano 1997., 242 str.; prijevod s francuskog: *Est-il possible pardonner?*, Editions Saint-Paul 6, Paris.

Pascal Ide (r. 1957.) je iz više razloga kvalificiran autor za ovu aktualnu i važnu temu; on najprije završava studij medicine, a potom doktorira iz filozofije tezom *Nutarnja rana*. Kao profesor filozofije i prirodnih znanosti postaje svećenik u zajednici Emanuel, a kao strastveni ljubitelj mnogih disciplina održava razne konferencije s temama o odgoju, obitelji, o etici. Bavio se čak i kinematografskom kritikom. Autor je brojnih djela, od kojih ovo o praštanju zaslužuje osobitu pažnju.

Jedno od najtežih pitanja iz iskustva današnjega vremena jest pitanje praštanja. Autor na njega uvjerljivo odgovara u knjizi s gornjim naslovom, gotovo bismo rekli u prvoj studiji. Knjiga kao da čovjeka uzima za ruku i pomaže mu strpljivo prijeći dugi put do opraštanja. To je nutarnji hod što ga osvjetljuje i podržava Krist koji jedini može uspraviti srce čovjeka i praštanjem povratiti ljudsko dostojanstvo.

Koliko smo mi uopće upoznati sa svom dubinom i širinom ove teme? Govoreći o njoj, autor polazi prije svega od tvrdnje da je praštanje forma darivanja, što talijanska riječ gotovo idealno izražava: praštanje je *per-dono*, tj. kao dar, za dar, jer darivajući praštanje ljudskoj osobi se vraća sloboda ljubavi i osobni integritet (str. 5). Put prema integralnoj osobnosti je dug, pri čemu nastaju mnoga pitanja. Može li se društvo temeljiti samo na pravdi ili je potrebna i ljubav? Je li praštanje iz ljubavi u nekim slučajevima povreda pravde? Oprostiti, znači li to zaborav ili naprotiv

sjećanje? Ima li u oprostima možda i narcisoidnosti, tj. težnje za vlastitim nutarnjim mirom? Je li praštanje u praksi utopija, jer ga politika i neke društvene norme čine čak nemogućim?

Odgovori na ova pitanja ne samo da se tiču svakog čovjeka, nego se pitanje praštanja odnosi na "cijelog čovjeka" (str. 14). Stoga, da bi ušao u temu praštanja, autor ova i druga moguća pitanja i odgovore razrađuje u tri dijela: Zašto uopće oprostiti, što je praštanje, te kako ga ostvariti?

Zašto oprostiti? Ovdje valja početi od iskustvenoga događanja. Kad se naime kod praštanja govori o uvredama, redovito se misli na povrijeđenu osobu, što nije sasvim ispravno, jer postoje još dvije uvrede: onoga tko ju je nanio i povreda međusobnih odnosa. Uskraćivanje opraštanja jest prije svega gubitak za uvrijeđenoga, jer se time zatvara prema drugome. Međutim, nije samo to u pitanju. Postoje još neke specifične posljedice uskraćenog oprosta: somatske, afektivne, te one koje dotiču razum i volju.

Iako bi bilo naivno reći da uskraćivanje oprosta, kao posljedica nutarnjeg revolta i psihičke anarhije, dovodi do bolesti, autor ipak tvrdi da duševna rana nastala iz odbacivanja opraštenja napada i sam organizam. On to potkrjepljuje psihološkim zakonitošću, psihijatrijom i psiho-somatskom medicinom. Iskustvo, naime, potvrđuje da pojedinac, našavši se pred nekim teškim problemom, čak pobolijeva, umjesto da se s njim prije izravno suoči i ne zataškava ga u sebi (str. 21). Tijelo tako ponekad samo izražava tešku patnju koja postupno nagriza dušu. Što se tiče afektivnih posljedica odbijanja oprosta, i one su poznate kod čovjeka. Odbijanje praštanja proizvodi žalost; zlopamćenje (prikriivena mržnja) jest plod toga odbijanja, dok praštanje u čovjeku oslobada snagu ljuba-

vi. Napokon, negativan pristup praštanju odražava se i na ljudski razum i volju: takav pristup baca razum u tamu, jer iskrivljuje naše viđenje drugoga, te umrtvljuje volju za sposobnost ljubavi; ne oprostiti, znači uvijek nedostatak ljubavi.

Posebno pitanje odbijanja davanja oprostjenja odnosi se na iskrivljenje slike Božje u čovjeku. To je etička dimenzija kršćanina koji i sam mora oprostiti, jer je njemu prije oprosteno. Ova vrsta imitiranja nije nikakav formalizam, već se radi o nutarnjem mehanizmu koji uključuje čitavo ljudsko biće. Uostalom, nema praštanja bez uvrede (str. 55).

Što je praštanje? Autor ovdje ulazi u samu etičku bit praštanja kojemu prethodi uvreda kao zlo. Praštanje se nalazi u trokutu oblikovanom od uvrede, onoga tko je doživljava, te osobe koja je uzrok uvrede. Uvreda je po sebi nepravda nanescena drugome koju treba popraviti, tj. uspostaviti prvotno stanje. Ona je uvijek raskidanje relacija. Treba se, međutim, čuvati različitih oblika pseudo-praštanja. Od najveće je važnosti priznati postojanje "rane" nanescene uvredom, te pritom biti svjestan da oprostjenje ne znači nijekanje uvrede, nego je to proces do uspostave ravnoteže.

Odgovarajući na poteškoće oko praštanja, autor tvrdi da ono nije čin pravde, nego djelo milosrda i ljubavi. U tom smislu kaže da je zajednički put nemoguć bez praštanja, te se poziva na papu Ivana Pavla II.: "Svijet iz kojega bi se odstranilo praštanje, bio bi samo svijet hladne i neobzirne pravednosti u ime koje bi svatko svojatao svoja vlastita prava naspram drugome; tako bi svakovrsne sebičnosti, što drijemaju u čovjeku, mogle preobraziti život i ljudsko društvo u sustav tlačenja slabijih od jačih, ili pak u poprište trajnih borbi jednih protiv drugih" (*Bogat milosrdem*, br. 14). Stoga praštanje nije neprijatelj pravednosti niti je

poništava. Ono upotpunjuje pravednost; želja za oprostom upisna je u srce svakog čovjeka; praštanje se ne protivi sjećanju niti ga poništava, jer su ljubav i milosrde jači od zla (Ivan Pavao II. će u pohodu Hrvatskoj 1994. reći: "Oprostiti ne znači zaboraviti. Ako je sjećanje zakon povijesti, oprostjenje je snaga Božja", *Govori u Hrvatskoj*, str. 51).

Kako oprostiti? Praštanje je složen unutarnji postupak, te autor u njegovu odvijanju navodi tri napomene i četiri pretpostavke. Napomene se odnose na činjenicu da se nikada ne može utvrditi stupanj patnje za onoga tko je povrijeđen, pa stoga: treba se oduprijeti olakoj osudi onoga tko ne oprašta; uvažiti činjenicu da nikada nije kasno za oprost, te ne treba zaboraviti na česte slučajeve svada ili sporova u kojima je teško, ako ne i nemoguće, a nadalje beskorisno utvrđivati tko je koga prvi uvrijedio. Što se tiče pretpostavki, one se odnose na afektivno i spoznajno područje pri čemu treba najprije priznati vlastito trpljenje zbog uvrede, te poznavati drugoga. Prema tome, valja prije svega uočiti vlastitu povrijeđenost s druge strane, jer se nesposobnost njezine identifikacije može pretvoriti u osjećaj krivnje ili, još gore, u agresivnost prema drugima; nadalje, prepoznati trpljenje vezano uz odbacivanje oprostjenja; zatim, valja priznati vlastitu nesposobnost oprostjenja, te napokon promijeniti vlastito shvaćanje, jer oprostjenje zahtijeva autentično obraćenje mišljenja (str. 146-151).

Autor potom upozorava na činjenicu da opraštanje ne smije biti stavljeno na razinu osjećaja, nego u područje volje. Primitljivi oprost, jednako kao i darovani, spašava ljudske duše i još više nam ukazuje na naše granice. Onaj tko prašta, dobiva više nego što se to misli (str. 161). Osim toga, potrebno je uočiti postojanje triju razina praštanja: ono koje je dano drugome, samome sebi, te oprostjenje primitljeno od

Boga (str. 178). Ovdje je vrijedna spomena njemačka riječ praštanje (Versöhnung) koja u sebi ima riječ "sin", tj, s približnim značenjem da praštanjem postajemo Božji sinovi. Dakako, ovdje posebno značenje ima sakrament pomirenja koji u sebi sadrži spasenjsku snagu.

Iskustvo pokazuje da praštanje ima posebnu obnoviteljsku ulogu. Ono oslobađa od posljedica prethodnoga čina, bilo da se radi o osobi koja prašta bilo o onome kome je oprošteno. Praštanje ustvari ima sposobnost popraviti ono što je njegovim izbjegavanjem bilo uništeno. Drugim riječima, kao što odbacivanje praštanja djeluje razarajuće, tako njegova primjena vodi do oporavka (str. 195), bilo u osobnim bilo širim društvenim odnosima i zajedništvu.

Autor u zaključku sažima pojam praštanja riječima: ono je čin ljubavi koja obnavlja uvredom razorenu vezu između osoba. Ujedno donosi praktične upute kao neku vrstu "deset zapovijedi o pomirenju". I dodaje: Reci mi praštaš li i kako to činiš, pa ću ti reći tko si i u kakvog čovjeka (i Boga) vjeruješ.

Na samom kraju nalazi se četvorostruki dodatak: *prvi*, da je praštanje svojevrсни kršćanski specifikum, te stoga evandeosko praštanje ne treba "humanizirati"; *drugi*, stavovi nekih filozofa i mislilaca zbog kojih je danas "teško oprostiti"; *treći* dodatak se odnosi na tabelu s pet stupnjeva ili razdoblja po kojima se dolazi do autentičnog praštanja te napokon donosi sažeti prikaz jednog romana o ljubavi i mržnji, tematski sadržan u izjavi da je "mržnja napor oko ljubavi."

Zbog važnosti i aktualnosti ove teme, knjiga Pascala Idea o praštanju zaslužila bi i hrvatskoga izdavača.

Tomislav Jozić

Što liberalni musliman predbacuje vlastitim ekstremistima?

ABDULVEHAB MEDEB, *Zloupotreba islama*, s francuskog prevela Nuriya Hadžić, IMIC-RABIC, Sarajevo 2003., 204 str., džepnog formata.

Kako na unutarnjoj stranici omota možemo vidjeti, autor je rođen 1946. god. u Tunisu, ali već dugo živi u Parizu i piše na francuskom. Profesor je komparativne književnosti i urednik radio emisije o kulturi islama te direktor jednog časopisa. U svojim knjigama predstavlja muslimane Zapadu i Zapad muslimanima. Ova knjiga ima naslov u francuskom originalu iz 2002. god. *La maladie de l'islam* (bolest islama) ali joj je izdavač u Sarajevu dao ublaženi naslov *Zloupotreba islama* kako ne bi izazvao negativnu reakciju sarajevskih čitatelja s muslimanskom kulturom i prije nego je pokušaju pročitati. Prevoditeljica je mudro nostrificirala autorov francuski izraz "integrizam" kao ključni u cijeloj knjizi, zato što je teško jednom hrvatskom ili bošnjačkom riječju prevesti ono što pod tim misle pisci francuskog izražajnog područja. Sama riječ dolazi od latinskog pridjeva "integer" (cjelovit, čitav) a pod religijskim, kulturološkim ili političkim integrizmom obično se misli neumjesno ili čak nasilno čuvanje staroga i jedinstva pod svaku cijenu.

Knjiga se sastoji od 33 kratka poglavlja bez naslova koja su raspoređena u četiri dijela ovako naslovljena:

1. Razočaranje zbog gubitka premoći (str. 7-47) s 47 bilježaka na dnu pojedine stranice;

2. Genealogija integrizma (str. 49-98) sa 75 bilježaka;